

DOI: 10.47743/jss-2024-70-1-4

Reprezentarea succesorală de la teorie la practică.
Scurte observații asupra unor soluții jurisprudențiale
asupra instituției reprezentării succesoriale

Successive Representation from Theory to Practice.
Brief Observations on Some Jurisprudential Solutions
on the Institution of Succession Representation

Cristina Ramona DUȚĂ¹

Rezumat: Pentru stabilirea punctelor cheie care definesc reprezentarea succesorală vom observa că această instituție transpune în persoana succesibililor două roluri esențiale, cel de reprezentat și reprezentant. Reprezentatul, în virtutea legii, fiind în raport cu clasele de moștenitori ascendent, devine liant pentru moștenitorul de un grad mai îndepărtat care va urca în acest sens în locul său, ocupând astfel rolul de reprezentant. În prezența reprezentării, legiuitorul a urmărit un echilibru între cei cu drepturi egale care sunt chemați la moștenire și protecția oferită în eventualitatea apariției unor evenimente neașteptate. Pentru a putea înlătura consecințele nedrepte care decurg din întinderea a două dintre principiile devoluțiunii legale, respectiv principiul proximității gradului de rudenie și principiul egalității între rudele de același grad, legiuitorul a identificat calea de mijloc care constituie excepția de la regulile enunțate în normele legale. Asupra modului în care instanțele de judecată au făcut aplicarea regulilor legale din materia reprezentării succesoriale, vom prezenta, în cele ce urmează, unele observații critice, menite a evidenția modul în care, în opinia noastră, trebuie interpretate aceste reguli.

Cuvinte-cheie: reprezentare succesorală, retransmitere, rol activ al judecătorului, dovada calitate de moștenitor.

Prolegomene

Dintru început dorim să remarcăm faptul că statul nu numai că are posibilitatea, dar și obligația să reglementeze condițiile generale ale dreptului de a moșteni, precum și să stabilească regulile privitoare la moștenirea legală și testamentară pentru a permite transmiterea patrimoniului defunctului. Prin urmare,

¹ Autoarea este fost Președinte al Tribunalului Constanța, jud. dr., în prezent lect. univ. dr. în cadrul Facultății de Drept și Științe Administrative din cadrul Universității Ovidius Constanța.

moștenirea legală, prin chiar denumirea sa, denotă o activitate normativă a statului de natură a crea un sistem de referință prin mijlocirea căruia să se realizeze transmiterea patrimoniului defunctului către rudele sale apropiate, valorizându-se, astfel, ca element intrinsec al procedurii succesorală, gradul de rudenie. Astfel, în cazul moștenirii legale, statul trebuie să creeze formele cele mai adecvate de transmitere a patrimoniului succesoral către persoanele apropiate defunctului prin reglementarea gradelor de rudenie, a claselor de moștenitori și a altor mecanisme juridice [proximitatea gradului de rudenie, reprezentarea succesorală, reducțiunea liberalităților excesive, rezerva succesorală, cotitatea disponibilă] care să asigure corectitudinea, justețea și echitatea procedurii succesorală.

Văzută ca menită a înlătura unele consecințe injuste a aplicării a două dintre principiile devoluțiunii legale, principiul proximității gradului de rudenie, respectiv ale principiului egalității între rudele de același grad², reprezentarea succesorală ilustrează, în modul cel mai fericit, ideea că legea nu este concepută pentru a crea situații dezechilibrate și nici pentru a lăsa hazardului posibilitatea de a decide care sunt drepturile unei persoane. Reprezentarea în sine, ca și instituție, a fost gândită tocmai pentru a înlătura efectele negative ale hazardului, respectiv ale predecesului/codecesului/nedemnității unui descendent sau colateral privilegiat³.

Justificând necesitatea reglementării instituției reprezentării succesorală, s-a arătat, prin Hotărârea nr. 277/2009 pentru aprobarea Tezelor prelabile ale proiectului de lege - Codul civil⁴ în privința reprezentării succesorală, se va urmări, pe de o parte, să se consacre expres unele reguli deduse până acum numai pe cale de interpretare doctrinară și jurisprudențială, iar pe de altă parte, să se dea o reglementare unitară acestei materii.

Potrivit dispozițiilor art. 965 C. civ., reprezentarea succesorală este instituția juridică prin intermediul căreia un moștenitor legal de un grad mai îndepărtat, numit reprezentant, urcă, în virtutea legii, în drepturile ascendentului său, numit reprezentat, pentru a culege partea din moștenire ce i s-ar fi cuvenit acestuia, dacă nu ar fi fost nedemn față de defunct sau decedat la data deschiderii moștenirii.

Constituie un exemplu de reprezentare succesorală următoarea ipoteză: defunctul are doi fii, dintre care unul este decedat (sau nedemn) la data deschiderii moștenirii, având la rândul său trei copii. Dacă am aplica principiul proximității gradului de rudenie, ar trebui ca defunctul să fie moștenit numai de fiul în viață și care nu este nedemn, rudă de gradul I, întrucât acesta îi înlătură de la moștenire pe nepoții din partea fiului predecedat (sau nedemn), mde de gradul al II-lea. Dându-se valoare însă reprezentării succesorală, această soluție injustă este înlăturată, defunctul fiind moștenit de fiul în viață și de cei trei nepoți din partea fiului pre-

² Fr. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral, Vol. I, Moștenirea legală*, ed. a III a, Editura Universul juridic, București, 2013, p. 149.

³ Daniela Negrilă, *Reprezentarea succesorală sau de ce nu este atât de simplu precum pare*, *Revista Universul Juridic*, nr. 4/ 2016, pp. 35-37.

⁴ Hotărârea nr. 277/2009 pentru aprobarea Tezelor prelabile ale proiectului de lege - Codul civil, M. Of. nr. 213 din 04.02.2009.

decedat (sau nedemn). Nepoții au calitatea de reprezentanți, în timp ce fiul decedat (sau nedemn) al defunctului are calitatea de reprezentat. Nepoții din partea fiului predecedat (sau nedemn) vor culege partea părintelui lor (împreună A din moștenire, adică 1/6 din moștenire, fiecare). Cealaltă jumătate a moștenirii va reveni fiului în viață al defunctului. Așadar, în cazul reprezentării, împărțirea moștenirii nu se face în mod egal, pe capete (în exemplul nostru, 1/4 pentru fiecare moștenitor), ci pe tulpini, reprezentantul/ții culegând partea ascendentului lor (1/2, împreună).

Soluții oferite de instanțele judecătorești ne permit să dezvoltăm unele observații asupra modului de înțelegere a fundamentelor reprezentării succesoriale în practică, sperăm tot atâtea argumente pentru creionarea unei practici unitare în materie.

1. Într-o decizie de speță⁵ s-a reținut că instanța a fost învestită cu o cerere având ca obiect dezbateră succesorală⁶; că reclamantii au solicitat să se constate că părțile din dosar, dețin calitatea de succesori ai defunctului M.P. *prin efectul reprezentării succesoriale a celor trei copii ai acestuia, care de asemenea sunt decedați.*

Analizând actele de stare civilă puse la dispoziția instanței s-a reținut că defunctul M.P. cu privire la care se solicită dezbateră succesiunii a decedat la data de 21.12.1993; defunctul M.P junior (reprezentat), fiul defunctului M.P. a decedat la data de 02.03.1997; defuncta E.L. (reprezentată), fiica defunctului M.P., a decedat la data de 20.04.2006; defuncta M.S. (reprezentată), fiica defunctului M.P., a decedat la data de 21.03.2017.

S-a mai reținut că desi în privința persoanelor de mai sus a existat o ordine firească în privința deceselor, reclamantii solicită totuși să se constate că ei, împreună cu pârâții, au acceptat moștenirea defunctului M.P. *prin reprezentarea succesorală a defunșilor* M.P junior, E.L și M.S. , care astfel cum s-a arătat, au decedat ulterior tatălui lor. *Așadar, față de această situație de fapt, s-a ridicat întrebarea în ce măsură este aplicabilă instituția reprezentării succesoriale.*

Conform art. 664 C.civ.1864, aplicabil față de data decesului persoanei pentru care se solicită dezbateră succesiunii, reprezentarea este o ficțiune a legii,

⁵ Sentința nr. 1383/2019 din 11.apr.2019, Judecătoria Târgu Mureș, succesiune (Civil), disponibilă pe www.sintact.ro.

⁶ Prin cererea de chemare în judecată formulată la data de 11.07.2018 și înregistrată pe rolul Judecătoriei Târgu-Mureș, reclamantii au solicitat instanței ca prin hotărârea ce o va pronunța să dispună dezbateră succesiunii după defunctul M.P. În motivarea cererii, reclamantii au susținut că defunctul a decedat la data de 21 decembrie 1983 și le-a fost bunic. Acesta a avut 3 copii, care au decedat în anul 2017, 2006 și 1997. În aceste condiții, solicită să constate că părțile au calitatea de succesori ai defunctului M.P., să se stabilească masa succesorală astfel cum a fost indicată și să se dispună ieșirea din indiviziune. Pârâta J-B.E. a formulat întâmpinare prin care a învederat că este de acord cu admiterea cererii. Pârâtele M.A.M., B.C. și M.A. au formulat întâmpinare prin care au învederat că sunt de acord cu admiterea cererii. Pârâta B.E. și-a exprimat punctul de vedere cu privire la cererea de chemare în judecată în sensul că, nu are obiecțiuni cu privire la propunerile formulate.

care are de efect de a pune pe reprezentanți în locul, în gradul și în dreptul reprezentantului.

Așadar, reprezentarea succesorală este o instituție care permite unui descendent al defunctului ori unui descendent al fraților și surorilor defunctului, numit reprezentant, aflat în grad de rudenie mai îndepărtat cu defunctul, să urce, în temeiul legii, în locul și gradul unui ascendent al său, numit reprezentat, pentru a culege partea de moștenire care ar fi revenit acestuia dacă nu ar fi fost decedat la data deschiderii moștenirii.

Față de mecanismul de funcționare a instituției reprezentării succesorală, s-a constatat că în cauza de față, aceasta nu își găsește aplicabilitatea față de ordinea firească a deceselor intervenite, nici unul din copiii defunctului M.P. precedând acestuia. Reprezentarea succesorală ar fi intervenit dacă domnul M.P. junior, doamna E.L. sau doamna M.S. ar fi decedat *înainte* de tatăl lor, M.P. În realitate, la data decesului defunctului (21.12.1983), cei trei copii ai săi, erau în viață și deci aveau capacitate succesorală.

*În concluzie, instanța a apreciat, că nu poate dezbate succesiunea în modalitatea indicată de reclamanți, instituția reprezentării succesorală în modalitatea prezentată nefiind incidentă. Pe cale de consecință, cererea a fost respinsă ca inadmisibilă, iar cererile accesorii constatării calității de moștenitor au fost respinse de asemenea în baza principiului *accessorium sequitur principale* (accesoriul urmează soarta principalului).*

Observații

Din economia datelor speței a rezultat că reclamanții și-au exhibit calitatea de succesori ai bunicului său și au solicitat instanței să culegă moștenirea acestuia prin reprezentare succesorală, urcând în locul și gradul părinților lor, decedați *ulterior* deschiderii succesiunii ce se urmărește a fi dezbătută.

Cauza cererii de chemare în judecată este data de cauza dreptului (*causa debendi* - cauza raportului juridic sau al obligației puse în discuție), aceasta constituind fundamentul dreptului invocat de cel care formulează pretenția. Cauza cererii de chemare în judecată, adică temeiul juridic, poate fi pusă în discuția părților de către instanță, spre deosebire de cauza acțiunii (*causa petendi* - scopul către care se îndreaptă voința celui care reclama, scop explicat prin împrejurările și motivele speciale care au determinat partea să acționeze).

Cauza acțiunii mai sus analizate se desprinde cu ușurință și constă în dezbateră succesiunii. În ceea ce privește cauza cererii de chemare în judecată, reclamanții și-au fundamentat dreptul pe instituția reprezentării, apreciind că, în opinia lor, pot culege succesiunea în locul autorilor lor care, la rândul lor nu dezbătuseră succesiunea defunctului și care se aflau în viață la data morții acestuia.

Evident că instituția reprezentării nu era incidentă în cauză, însă, observând, pe de o parte că reclamanții justificau calitatea de moștenitori, atât ai părinților lor, cât și ai bunicului lor, cât și faptul că, pe de altă parte, erau incidente condițiile culegerii moștenirii *prin retransmitere*, ar fi fost obligată instanța să pună în discuția contradictorie a părților, recalificarea cauzei cererii de chemare în judecată?

Înalta Curte de Casație și Justiție a hotărât că în aplicarea principiului rolului activ al judecătorului, consacrat de prevederile art. 22 alin. (2) și 4 din Codul de procedură civilă, temeiul juridic al acțiunii poate fi pus în discuție de către instanța de judecată, care este îndreptățită și chiar obligată, pentru a contribui la ocrotirea intereselor legitime ale părților, să dea acțiunii calificarea juridică exactă, alta decât cea dată de reclamant prin cererea de chemare în judecată. Înalta Curte a precizat că, din această perspectivă, calificarea acțiunii se face nu după natura termenilor folosiți de reclamant, ci după motivele de fapt ale cererii și după scopul urmărit prin promovarea acțiunii.⁷ Regula fundamentală a rolului judecătorului în aflarea adevărului, așa cum este reglementată de articolul 22 din NCPC⁸, presupune în primul rând că judecătorul soluționează litigiul conform regulilor de drept care îi sunt aplicabile, astfel că acesta va fi obligat să facă încadrarea juridică a cererii. Cel puțin în aparență, sunt extinse puterile judecătorului al cărui rol se concentrează pe determinarea corectă a cadrului procesual subiectiv și a obiectului litigiului, în scopul eficientizării activității instanței, cu evitarea purtării unor procese noi, ulterior, pentru redresarea, în măsura în care mai este posibil, a situației juridice a părților.

Ce înseamnă însă, în sensul art. 22 alin.4 din Codul de procedură civilă „a da calificarea corectă acțiunii”?

În mod judicios, s-a arătat că sintagma „a da calificarea juridică unei cereri” nu rezumă prerogativele instanței la activitatea de stabilire a temeiului de drept aplicabil, ci aceasta va fi ținută și să identifice natura juridică reală a cererii, a categoriei ori a instituției juridice aplicabile⁹; că aplicarea corectă a legii nu reprezintă (doar) un drept al instanței judecătorești, ci devine o obligație, potrivit prevederilor noului Cod de procedură civilă¹⁰.

S-a arătat însă¹¹ și că instanța este ținută de cauza cererii de chemare în judecată, înțelesă ca situația de fapt calificată juridic, neexistând niciun text de lege care să-i acorde dreptul de a schimba din oficiu fundamentul pretenției deduse judecății, respectiv împrejurările de fapt și de drept pe care reclamantul își întemeiază pretenția. *„Regula iura novit curia nu este de natură să conducă la soluția că judecătorul ar putea să schimbe din oficiu cauza cererii de chemare în judecată, deoarece prin această regulă se înțelege faptul că judecătorul nu este ținut de textul*

⁷ Decizia nr. 1728 din 12 iunie 2015 pronunțată de Secția a II-a civilă a Înaltei Curți de Casație și Justiție având ca obiect pretenții.

⁸ Potrivit prevederilor art. 22 alin. (4) din noul Cod de procedură civilă, judecătorul să sau restabilește calificarea juridică a actelor și faptelor deduse judecății, chiar dacă părțile le-au dat o altă denumire. În acest caz judecătorul este obligat să pună în discuția părților calificarea juridică exactă.

⁹ Gh. L. Zidaru, *Este instanța îndreptățită să schimbe calificarea juridică a cererii formulate? Reflecții din perspectiva principiului iura novit curia*, în *Revista Română de Drept Privat*, nr. 2/2014, p. 195.

¹⁰ *Idem.*, p. 198.

¹¹ V.M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, Editura C.H. Beck, București, 2011, pp. 29-30.

de lege indicat de parte, ci trebuie să aplice acel text de lege care corespunde situației de fapt calificate juridic de către parte, în măsura în care situația de fapt respectivă este confirmată de probele administrate în cauză. Așadar, calificarea juridică a situației de fapt și aplicarea textului de lege sunt două operațiuni distincte, ce nu trebuie confundate, cea din urmă presupunând-o pe cea dintâi. Supunând o pretenție judecătii, reclamantul și-o fundamentează pe o anumită situație de fapt, pe care apoi o califică din punct de vedere juridic, astfel încât pretenția respectivă să apară ca fiind justificată (...). Judecătorul va stabili situația de fapt a speței, reținând din împrejurările de fapt prezentate de părți numai pe acelea care au fost probate, fără să poată da o altă calificare juridică, iar apoi va aplica textul de lege corespunzător acestei situații, indiferent de eventualele dispoziții legale indicate de părți”.

Prin urmare, deși la prima vedere, o corectă calificare a cauzei cererii de chemare în judecată ar fi oricând la îndemâna judecătorului, în cauza analizată, particularitățile și distincțiile între cele două moduri de a culege moștenirea, *reprezentare vs. retransmitere*, atrag consecințe de ordin juridic ce nu rezultă, din cuprinsul cererii de chemare în judecată, că ar fi fost asumate sau urmărite de reclamânți.

Diferențele de regim juridic dintre culegerea moștenirii prin reprezentare și, respectiv, retransmitere, sunt incontestabile.

În primul rând, în cazul reprezentării există o singură transmisiune succesorală, în timp ce în cazul retransmiterii dreptului de opțiune sau în cel al retransmiterii moștenirii ne aflăm în fața a două sau mai multor transmisiuni succesive¹².

În al doilea rând, în cazul reprezentării succesore, dreptul de opțiune se exercită o singură dată, de către toți succesibilii, în raport de moștenirea autorului. În cazul retransmiterii dreptului de opțiune, este vorba de exercitarea succesivă a două drepturi succesore: prima dată se exercită opțiunea de către succesibilii celui de-al doilea defunct față de autorul lor direct și, după aceea, cei care au acceptat succesiunea defunctului secund beneficiază și de dreptul de opțiune ce a aparținut acestuia, în raport de moștenirea primului decedat. În cazul retransmiterii moștenirii, este obligatoriu ca cel de-al doilea defunct să fi acceptat succesiunea celui dintâi, astfel încât el să beneficieze de partea ce i se cuvenea din patrimoniul succesoral, parte pe care apoi o retransmite succesiorilor săi, deci acelor succesibili care au optat în sensul acceptării moștenirii sale¹³.

În al treilea rând, reprezentanții urcă în locul și în gradul autorului lor pe care îl reprezintă, dar culeg moștenirea în virtutea unui drept al lor propriu, derivat din instituția reprezentării. În cazul retransmiterii dreptului de opțiune,

¹² D. Negrilă, *Comparație între reprezentarea succesorală, retransmiterea dreptului de opțiune succesorală și retransmiterea moștenirii*, extras din lucrarea „Dreptul de opțiune succesorală. Studii teoretice și practice”, vol. II, Editura Universul Juridic, București, 2016, pct. 6.2.5.

¹³ *Ibidem*.

moștenitorii celui de-al doilea defunct culeg partea ce s-ar fi cuvenit acestuia din patrimoniul primului decedat, dar o fac într-un mod intermediat de autorul lor direct¹⁴.

În al patrulea rând, în cazul reprezentării nu are importanță dacă reprezentantul îndeplinește sau nu condițiile pentru a-l moșteni pe reprezentat și nici dacă a acceptat moștenirea acestuia. În schimb, în cazul retransmiterii dreptului de opțiune și al retransmiterii moștenirii, este esențial ca cei care vor să primească o parte a patrimoniului celui dintâi defunct să fi acceptat succesiunea autorului lor direct, respectiv cel de-al doilea decedat.

În al cincilea rând, în cazul reprezentării există un singur termen de opțiune, cel aplicabil autorului moștenirii. În cazul retransmiterii dreptului de opțiune sau al retransmiterii moștenirii, este vorba despre două termene de opțiune, aplicabile fiecărei succesiuni în parte. Mai mult, în cazul retransmiterii dreptului de opțiune, termenul în care succesorii celui de-al doilea defunct pot accepta moștenirea primului curge de la data decesului autorului lor direct, cel de-al doilea decedat, operând astfel, în privința lor, o prorogare a termenului de opțiune succesorală referitor la primul autor¹⁵.

Prin urmare observăm că, deși invocarea unui alt temei de drept nu duce, în principiu, la un obiect litigios nou, este foarte posibil ca, în raport cu noul temei juridic invocat, reclamantul să trebuiască să introducă în proces noi fapte (să le susțină, iar dacă sunt contestate, se pune și problema probei), *care să fie suficiente de diferențiate de faptele expuse în cererea de chemare în judecată*, încât să nu se mai poată vorbi de un obiect unic, ci chiar de o modificare a cererii introductive.

Astfel, în ipoteza în care reclamantul a invocat în mod concludent faptele care corespund ipotezei normei de drept, iar aceste fapte rezultă din dosar, aplicarea corectă a normei neinvocate constituie o activitate „de drept pur”, care nu mai necesită constatări de fapt suplimentare; în această ipoteză, judecătorul este obligat să dea cererii calificarea juridică exactă.

Or, în cazul în care faptele necesare aplicării unei norme juridice diferite de cea invocată nu au fost afirmate în mod concludent și nici nu rezultă din descrierea situației de fapt sau actele dosarului, ceea ce înseamnă că ar fi necesare constatări de fapt suplimentare, judecătorul nu este obligat să pună în discuție și să rețină o calificare juridică diferită¹⁶, soluția mai sus oferită fiind legală și temeinică.

Într-o altă aplicare concretă a principiului disponibilității părților, cu privire la care menținem toate considerentele expuse anterior în acord cu soluțiile

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ În același sens, autoarea M. Tăbârcă apreciază că „În orice caz, nu se poate reproșa judecătorului, care s-a pronunțat în raport cu temeiul de drept invocat de către reclamant, respingând acțiunea, că nu a examinat pretențiile reclamantului în baza altor reguli de drept. Art. 22 alin. (4) C. pr. civ. stabilește o facultate, și nu o obligație pentru judecător. „ – a se vedea: M. Tăbârcă, *Drept procesual civil. Teoria generală*, vol. I, Editura Universul juridic, București, 2013, , p. 147.

pronunțate de judecătorii cauzelor, printr-o altă hotărâre judecătorească¹⁷ s-a reținut că¹⁸ din actele de stare civilă depuse la dosar a rezultat că, tatăl pârâtului,

¹⁷ Sentința nr. 9355/2020 din 30-oct-2020, Judecătoria Iași, constatare nulitate act juridic (Civil), identificată pe site-ul ReJust.

¹⁸ Prin cererea înregistrată pe rolul Judecătoriei Petroșani la data de 10.01.2023 sub nr. XX/219/2022, ca urmare a declinării competenței de soluționare a cauzei, reclamanta, în contradictoriu cu pârâtul a solicitat instanței ca prin hotărârea ce o va pronunța să dispună decăderea pârâtului din dreptul de acceptare a succesiunii după defunctul decedat la data de 20 august 2012. În motivarea cererii reclamanta a arătat că este fiica defunctului, decedat la data de 20.08.2012. Defunctul a fost căsătorit cu numita X iar din căsătoria acestora au rezultat 4 copii, printre care și reclamanta. În continuare reclamanta a arătat că părinții acestora au divorțat, mama dobândind numele de X, iar apoi s-a recăsătorit cu tatăl lor redobândind numele de căsătorie, a decedat la data de 20.08.2012, iar mama reclamantei la data de 08.08.2020.

Reclamanta a mai arătat că fratele acesteia a decedat la data de 20.10.2018, după acesta a rămas în calitate de descendent fiul acestuia, pârâtul din dosar. În continuare reclamanta a mai învederat faptul că nici unul dintre frații săi și nici pârâtul nu au făcut acte de acceptare a succesiunii după defunctul lor tata.

Reclamanta a arătat că în cauză sunt aplicabile disp. art. 118 pt.2, alin (2) C.proc.civ., astfel că a înțeles să sesizeze instanța, în vederea soluționării cererii de succesiune formulată, pe considerentul că ultima decedată a fost mama sa, decedată la data de 08.08.2020.

După cei doi defuncți s-au realizat dosare succesoriale diferite, dar în final cele două dosare s-au reunit formând un singur dosar succesoral, dos. succesoral nr. 191/2022 deschis la Societatea Profesională Notarială Sighartău. Cum textul de lege stabilește clar că, competența în ceea ce privește cererile deschise succesiv sunt de competența exclusivă a instanței ultimului domiciliu al oricărui dintre defuncți, este evident că, Judecătoria Petroșani are competența de a soluționa cererea.

Ceilalți moștenitori ai defuncților fii, respectiv fiica defuncților au dat declarații exprese de renunțare la moștenirea după defuncții frați ai reclamantei, declarând că nu au făcut niciun act de acceptare tacită după defuncți. Nepotul de fiu a dat declarație de neacceptare a succesiunii după defuncta sa bunică (născută, fost căsătorită, divorțată recăsătorită), însă după bunicul său nu și-a manifestat opțiunea succesorală în formă scrisă. Întrucât nu s-a manifestat dorința de acceptare sau neacceptare a succesiunii după defunct în niciuna din formele de acceptare, tacită s-au expresă, a considerat că nepotul de fiu, pârâtul din cauză, este decăzut din dreptul de acceptare a succesiunii după defunct, sens în care reclamanta a solicitat a pronunța o sentință de decădere a acestuia din dreptul de acceptare a succesiunii după defunct, să nu aibă calitatea de moștenitor, invocând prevederile art. 1103 Cod civil, art. 1112 cod civil, art. 1112 Cod civil; art. 2550 Cod civil.

Cu privire la dispozițiile legale aplicabile s-a reținut de către instanța de fond că la data de 01.10.2011 a intrat în vigoare Legea nr.287/2009 privind Codul civil. Potrivit art.5 alin.2 din Legea nr.71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr.287/2009 privind Codul civil s-au stipulat următoarele: „Dispozițiile Codului civil sunt aplicabile și efectelor viitoare ale situațiilor juridice născute anterior intrării în vigoare a acestuia, derivate din starea și capacitatea persoanelor, din căsătorie, filiație, adopție și obligația legală de întreținere, din raporturile de proprietate, inclusiv regimul general al bunurilor, și din raporturile de vecinătate, dacă aceste situații subzistă după intrarea în vigoare a Codului civil.”, iar prin dispozițiile art. 91 s-au stipulat următoarele: „Moștenirile deschise înainte de intrarea în

se afla în viață la data decesului autorului de pe urma căruia se solicita dezbateră succesiunii (20.08.2012), așa încât nu sunt incidente dispozițiile legale vizând reprezentarea succesorală.

Pentru a opera reprezentarea succesorală, se reține că în acord cu dispozițiile art. 965 Cod civil prin reprezentare succesorală, un moștenitor legal de un grad mai îndepărtat, numit reprezentant, urcă, în virtutea legii, în drepturile ascendentului său, numit reprezentat, pentru a culege partea din moștenire ce i s-ar fi cuvenit acestuia dacă nu ar fi fost decedat la data deschiderii moștenirii. Conform art. 966 Cod civil pot veni la moștenire prin reprezentare succesorală numai descendenții copiilor defunctului și descendenții fraților sau surorilor defunctului. În continuare, art. 967 Cod civil stipulează că poate fi reprezentată persoana lipsită de capacitatea de a moșteni.

Or, după cum s-a arătat, la data deschiderii succesiunii defunctului tata al reclamantei, respectiv bunic al pârâtului, fiul acestuia, era în viață, așa încât nu poate opera reprezentarea succesorală, iar verificările privind acceptarea sau renunțarea la succesiunea autorului părților, în opinia instanței, trebuie să privească pe fiul acestuia și nu pe nepot, cu atât mai mult cu cât decesul fiului a intervenit tocmai în data de 20.10.2018.

Cum reclamanta a insistat (n.n. instanța a procedat în cauză la punerea în discuția contradictorie a părților, a necesității lămuririi obiectului și cauzei cererii de chemare în judecată) în cererea privind decăderea pârâtului (nepot al defunctului), din dreptul de opțiune succesorală, iar din înscrisurile existente la dosar și dispozițiile legale rezultă că vocație succesorală concret are tatăl pârâtului făcând parte din clasa I de moștenitori în grad mai apropiat, apreciază că cererea reclamantei în modalitatea formulată de aceasta nu este întemeiată, motiv pentru care a fost respinsă.

2. Printr-o altă hotărâre judecătorească¹⁹, s-a reținut că, în acțiunea având ca obiect dezbateră succesorală, în cuprinsul căreia, părțile au afirmat că vin la

vigoare a Codului civil sunt supuse legii în vigoare la data deschiderii moștenirii." Prin încheierea din 02.06.2020 emisă în dosarul succesoral nr.191/2022 a Notarului public Sighartău, vizând dezbateră succesiunii defunctului s-a reținut că lipsesc fiul defunctului, fiica defunctului, care au declarat pe propria răspundere, prin declarație autenticată, că nu au făcut, în termenul de opțiune succesorală, niciun act de acceptare expresă sau tacită a succesiunii defunctului lor tată, deși au cunoscut data decesului, înțelegând să rămână străini de succesiune. S-a mai reținut că lipsește și pârâtul din cauză, care nu a fost găsit pentru a-și exprima poziția față de succesiunea bunicului său, fiind suspendată cauza succesorală.

¹⁹ Sentința civilă nr.5511/20 aprilie 2011 pronunțată de Judecătoria Sectorului 3 București, disponibilă pe www.sintact.ro. Prin sentința civilă s-a admis excepția lipsei calității procesual active a reclamantului-pârât pentru cererea principală și a pârâtului-reclamant pentru cererea reconvențională. S-a respins cererea principală privind pe reclamantul parat N.M.C. și pe pârâtul reclamant N.G. ca fiind formulată de o persoană fără calitate procesual activă. S-a respins cererea reconvențională ca fiind formulată de o persoană fără calitate procesual activă. Pentru a pronunța această sentință, prima instanță a reținut că nu există identitate

moștenire prin reprezentare succesorală, dovada calității de moștenitor se face cu certificatul de moștenitor, ceea ce instanța le-a adus la cunoștința părților, *solicitându-le să depună la dosar certificatul de moștenitor de pe urma tatălui lor, pentru ca astfel să se poată aprecia asupra reprezentării succesorale*²⁰.

În lipsa acestui document, judecătorul fondului a arătat că nu poate aprecia în sensul că părțile *sunt unicii moștenitori ai tatălui lor*, existând posibilitatea ca pe lângă aceștia să mai fie și alte persoane care să aibă această calitate și în favoarea cărora să se poată aplica reprezentarea succesorală.

Nu a fost primită susținerea reclamantului pârât, în sensul că dovada calității de moștenitor se face cu acte de stare civilă, dat fiind că obiectul acestui litigiu nu îl reprezintă dezbateră succesiunii defunctului tată al părților, ci dezbateră succesiunii mătușii lor.

Apelul declarat împotriva sentinței a fost respins ca nefondat²¹ reținându-se că, deși ambele părți au susținut că sunt unicii moștenitori ai tatălui lor, ei nu au făcut această dovadă, deși aceasta a constituit o solicitare expresă din partea primei instanțe.

Tribunalul a arătat că dovada calității de moștenitor nu poate fi făcută prin acte de stare civilă, dat fiind că obiectul litigiului de față îl constituie dezbateră succesiunii defunctei N.M, *mătușa reclamanților, iar nu a succesiunii tatălui părților*, numitul N.I.

Din economia actelor și lucrărilor dosarului, a rezultat că părțile litigiului au investit instanțele judecătorești cu soluționarea acțiunii având ca obiect dezbateră succesiunii defunctei lor mătuși, decedată la 22.03.2008, și ieșirea din indiviziune asupra bunului succesoral.

În mod necontestat, ambele părți au arătat că sunt fiii lui N.I, tatăl lor decedând la 10.06.2003, și că defuncta N.M a fost sora tatălui lor. De asemenea, au probat acceptarea expresă a succesiunii a cărei dezbateră au solicitat-o, prin efectuarea de declarații notariale în acest sens. Prima instanță, ca și cea de apel, au apreciat nici reclamantul, dar nici pârâtul nu și-au dovedit calitatea procesuală activă în cererile pe care le-au formulat întrucât nu au dovedit că sunt succesorii în drepturi ai tatălui lor, condiție ce presupunea, potrivit instanței, înfățișarea în mod necesar a unui certificat de moștenitor sau de calitate de moștenitor de pe

între titularii dreptului în raportul dedus judecății și persoanele care au formulat cererea principală și cea reconvențională. Astfel, reclamantul pârât a susținut prin cererea principală, iar pârâtul reclamant nu a contestat prin cererea reconvențională, faptul că cei doi ar fi nepoți de frate precedat al defunctei N.M. a cărei succesiune s-a cerut a fi dezbătută în prezenta cauză. S-a reținut că N.I., tatăl pârâților din prezenta cauză, a decedat la 10.06.2003, iar N.M. la 2.03.2008, potrivit certificatelor de deces depuse la dosar. S-a arătat că este adevărat că în baza art.669 C.civ., descendenții au vocație la moștenire, însă pentru a avea dreptul de a moșteni, este necesar a se îndeplini, pe lângă condiția pozitivă de a avea capacitate succesorală, și o condiție negativă de a nu fi nedemn de a moșteni.

²⁰ S-a reținut în considerente că „În acest sens, instanța a dat două termene de judecată, însă părțile nu au depus actul juridic solicitat.”

²¹ Prin decizia civilă nr.723/A/11.09.2012, pronunțată de Tribunalul București - Secția a III-a Civilă.

urma tatălui. *Prima instanță a mai precizat, de altfel, că un astfel de înscris îi era necesar pentru a aprecia asupra reprezentării succesoriale.*

Observații

Reprezentarea succesorală presupune întrunirea necesară a trei condiții: cel reprezentat să fie decedat la data deschiderii succesiunii; locul celui reprezentat să fie un loc util, respectiv cel reprezentat să nu fie nedemn ori exheredat fiind, să nu facă parte dintre moștenitorii nerezervatari; ca reprezentantul să îndeplinească toate condițiile necesare pentru a culege moștenirea lăsată de de cuius, respectiv să aibă capacitatea succesorală, vocație succesorală generală proprie, să nu fie nedemn față de *de cuius*, să nu fi renunțat la succesiunea acestuia și să nu fi fost exheredat de acesta (*în cazul descendenților din frați și surori*).

Deoarece nu este în discuție moștenirea lăsată de cel reprezentat – în cauza analizată, defunctul tată al părților – *reprezentantul*, adică reclamantul sau pârâtul, poate fi nedemn față de acesta (căci nedemnitățile produce efecte relative, doar în raport cu persoana față de care s-a săvârșit fapta), poate să renunțe la moștenirea acestuia și poate să fie exheredat de acesta. *În alte cuvinte, reprezentantul nu trebuie să îndeplinească condițiile necesare pentru a-l moșteni pe cel reprezentat*²².

Așadar, ceea ce era necesar instanțelor de fond spre a putea verifica existența și funcționarea instituției reprezentării succesoriale a defunctului lor tata la succesiunea surorii acestuia post decedată, prin cei doi fii ai săi – reclamantul și pârâtul – erau rudenia și descendența de pe urma celei a cărei succesiune doreau să o culeagă, iar nu calitatea acelorași părți de succesoare în drepturi ale celui reprezentat.

S-a apreciat, de asemenea, eronat că o astfel de dovadă ar putea fi făcută doar cu un certificat de moștenitor, de vreme ce rudenia și descendența se dovedesc *inclusiv* cu acte de stare civilă.

Descendența de pe urma tatălui părților urma a fi avută în vedere de instanță exclusiv în scopul aplicării regulilor de la reprezentarea succesorală, ale cărei condiții legale erau în cauză deplin întrunite. Reprezentanții împrumută doar locul și gradul mai apropiat al ascendentului lor predecedat, spre a putea culege moștenirea defunctei, fiind lipsit de relevanță pentru aceasta dacă părțile sunt nedemne de a culege moștenirea celui reprezentat, au renunțat ori nu la succesiunea tatălui sau dacă au fost exheredați de acesta.

În alte cuvinte, reprezentanții nu trebuie să îndeplinească condițiile necesare pentru a-l moșteni pe cel reprezentat.

Funcționarea instituției reprezentării succesoriale nu presupune, așadar, ca reprezentanții să îndeplinească, în același timp și condițiile de a-l moșteni pe reprezentant, astfel încât, pentru acest motiv se dovedește că în mod nejustificat și în afara condițiilor impuse de lege, instanțele de fond au pretins ambele părți dovedirea unei condiții ce nu era necesară soluționării în fond a litigiului lor.

²² În același sens, Fr. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral, Vol. I, Moștenirea legală*, ed. a III-a, Editura Universul juridic, București, 2013, p. 176.

3. Într-o altă decizie de speță²³ pronunțată în anul 2020, s-a reținut că²⁴ la decesul autoarei, deces intervenit în data de 12.08.2012, au rămas ca moștenitori părțile în calitate de nepoți de unchi ai defunctei S.I., reclamanta fiind rudă cu aceasta pe linie maternă, iar pârâții pe linie paternă.

În drept, instanța a reținut că fondului cererii de chemare în judecată i se aplică în timp prevederile Legii 287/2009 privind noul Codul civil. Aplicabilitatea în timp a acestui act normativ a fost dată de dispozițiile art. 91 din Legea 71/2011 pentru punerea în aplicare a dispozițiilor Legii 287/2009 privind Codul civil, potrivit cărora moștenirile deschise înainte de intrarea în vigoare a noului cod civil sunt supuse legii în vigoare la data deschiderii succesiunii, interpretat *per a contrario*.

S-a mai reținut că succesiunea fusese acceptată în mod tacit, în acord cu dispozițiile art. 1108 N. C.civ., arătând că aceasta există în situația în care succesibilul face un act sau fapt pe care nu ar putea să-l facă decât în calitatea sa de moștenitor, și care lasă implicit a se presupune neapărat intenția sa de acceptare.

Incidente în cauză au fost apreciate a fi și prevederile art. 965 și următoarele Cod civil, respectiv cele ale art. 981 alin. (2) și 3 Cod civil *privind reprezentarea succesorală* și modul de împărțire a succesiunii între colateralii privilegiați.

Aplicând aceste dispoziții în cauză, instanța a constatat faptul că părțile au făcut dovada efectuării de acte de acceptare expresă și tacită a moștenirii în discuție, aspect de altfel necontestat în mod întemeiat de către niciuna dintre acestea.

A apreciat judecătorul primei instanțe că părțile dobândesc succesiunea *lăsată de defunctă prin reprezentare succesorală*, fiecare dintre acestea urcând în drepturile ascendentului său, respectiv ale propriilor părinți, modul de stabilire al

²³ Decizie nr. 406/2021 din 25-mar-2021, Tribunalul Cluj, succesiune (Civil), accesibilă pe www.sintact.ro

²⁴ Prin Sentința civilă nr. 1362/2020 din 12.08.2020, pronunțată de Judecătoria Turda, instanța a admis cererea de chemare în judecată, astfel cum aceasta a fost precizată, formulată de către reclamanta pârâtă reconvențional A.A. în contradictoriu cu pârâții reclamânți reconvențional B.B., B.B.D., F.Ș și F.G. A admis în parte cererea reconvențională formulată de către pârâții reclamânți reconvenționali B.B., B.B.D., F.Ș și C.C. în contradictoriu cu reclamanta pârâtă reconvențional A.A. A constatat deschisă succesiunea lăsată de defuncta S.I. decedată la data de 12.08.2012. A constatat că masa succesorală lăsată de defuncta S.I., decedată la data de 12.08.2012 se compune din dreptul de proprietate asupra unor bunuri imobile. A constatat că părțile au calitatea de moștenitori ai defunctei S.I., decedată la data de 12.08.2012 în calitate de *colaterali ordinari – nepoți de frate/soră*, reclamanta pârâtă reconvențional A.A. cu o cotă de 1/2 din dreptul de proprietate asupra masei succesoriale lăstate de aceasta, pârâții reclamânți reconvenționali F.Ș., C.C., B.B., B.Ș cu o cotă de 1/12 parte din dreptul de proprietate asupra bunurilor ce compun masa succesorală lăsată de defunctă, iar pârâta reclamantă reconvențional B.B. cu o cotă de 1/6 parte asupra dreptului de proprietate asupra acestora. A dispus predarea succesiunii defunctei S.I., decedată la data de 12.08.2012 către părți, în cotele de proprietate anterior indicate, precum și înscrierea drepturilor de proprietate ale acestora în cartea funciară, cu titlul juridic succesiune. A dispus compensarea cheltuielilor de judecată efectuate de către părți.

cotelor de moștenire fiind cel stabilit de art. 968 alin. (2) și 3 și art. 981 alin. 3 N.C.civ.

Astfel, prin efectul reprezentării succesore, părțile nu dobândesc moștenirea în nume propriu pentru ca aceasta să se împartă în mod egal între ele, conform regulilor aplicabile colateralilor ordinari ai defunctei, ci ținând cont că vin pe linii diferite de rudenie cu defuncta, s-a impus stabilirea componenței liniei materne și a celei paterne²⁵.

Împotriva acestei sentințe, au declarat apel pârâții, criticând cotele succesore stabilite prin calificarea greșită a gradelor de rudenie ale părților.

A rezultat astfel, din probatoriul administrat de părți, că acestea au calitatea nu de nepoți de frate ai defunctei ci de veri primari, pe linie maternă sau paternă.

Or, în clasa colateralilor ordinari, împărțirea nu se face pe tulpină, ci pe capete, moștenitorii venind la succesiune în nume propriu.

Instanța însă a procedat în mod greșit la împărțirea moștenirii pe tulpini.

Observații

Corecta calificare a gradului de rudenie dintre defunct și părți are, în orice litigiu având ca obiect dezbatere succesorală, o consecință directă nu doar asupra modului de calcul al cotelor succesore ci și, în raport de tematica prezentului material, asupra incidenței în cauză a mecanismului reprezentării succesore.

Părțile cauzei nu sunt colaterali privilegiați, ci colaterali ordinari, veri primari cu defuncta, făcând astfel din clasa a IV-a de moștenitori.

În cazul acestei categorii de moștenitori nu sunt incidente prevederile legale privind reprezentarea succesorală, ci verii primari vin la succesiune în nume propriu și nu prin reprezentare succesorală, împărțirea succesiunii făcându-se pe capete și nu pe tulpini.

Sesizată cu soluționarea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 966 din Codul civil, potrivit căruia „(1) Pot veni la moștenire prin reprezentare succesorală numai descendenții copiilor defunctului și descendenții fraților sau surorilor defunctului. (2) În limitele prevăzute la alin. (1) și dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute la art. 967, reprezentarea operează în toate cazurile, fără a deosebi după cum reprezentanții sunt rude de același grad ori de grade diferite în raport cu defunctul.“, precum și ale art. 983 alin. (3) potrivit căruia „(3) Colateralii ordinari vin la moștenire în ordinea gradelor de rudenie cu defunctul“, autorul excepției criticând tocmai că opțiunea legiuitorului de a exclude aplicarea mecanismului reprezentării în interiorul clasei a patra de moștenitori, contravin dispozițiilor constituționale ale art. 16 alin. (1) privind egalitatea în drepturi, ale

²⁵ Jumătatea succesiunii de pe linie maternă revenea reclamantei, care a fost singurul succesori din această ramură, în timp ce jumătatea de pe linie paternă s-a împărțit între unchii defunctei, pe tulpini, iar în cadrul fiecărei tulpini pe ramuri, această jumătate fiind împărțită inițial la trei, unor părți s-a împărțit din nou pe subtulpină, între moștenitorii acestora, în mod egal, rezultând cotele succesore arătate în dispozitiv.

art. 24 privind dreptul la apărare și ale art. 46 privind dreptul la moștenire, Curtea Constituțională a constatat că excepția este neîntemeiată²⁶.

S-a reținut că beneficiul reprezentării este refuzat ascendenților, fie ei chiar privilegiați, precum și colateralilor ordinari. Având în vedere că legăturile de rudenie pot fi foarte îndepărtate, astfel încât chemarea la moștenire a rudelor nu ar mai fi bazată pe sentimente reale de afecțiune față de defunct, legiuitorul a limitat în linie colaterală vocația succesorală legală la gradul al patrulea inclusiv, cu respectarea principiului proximității gradelor de rudenie. În consecință, Curtea a constatat că textele de lege criticate nu conțin reglementări de natură a contraveni principiului constituțional al garantării dreptului la moștenire, întrucât reprezentarea succesorală este o instituție ce derogă de la principiile devoluțiunii legale a moștenirii.

Reglementarea acestei reguli de drept are la bază două elemente, unul subiectiv și altul obiectiv, și anume prezumarea faptului că sentimentul real de afecțiune față de defunct este mai puternic în funcție de gradul proxim de rudenie, respectiv obligația statului de a stabili un criteriu de ordonare în materia dreptului succesoral pentru a evita atât insecuritatea juridică generată de dezbaterea succesiunii la un număr incert de rude de până la gradul al patrulea, cât și fărâmițarea accentuată a masei succesorale la un număr nedefinit de persoane. În consecință, principiul edictat este o expresie atât a dreptului la moștenire, cât și a securității juridice.

În lipsa unei asemenea reguli s-ar ajunge la situația împărțirii moștenirii *pe numărul de capete indiferent de gradul de rudenie cu defunctul în interiorul clasei respective*. Rezultă că vocația concretă de moștenire ar avea-o în nume propriu și în mod egal orice rudă de până la gradul al patrulea din interiorul clasei; o asemenea orientare nu ar mai ține cont de un element esențial al dreptului la moștenire, respectiv legătura de sânge cât mai apropiată de defunct. Mai mult, ar produce și o insecuritate juridică crescândă, din moment ce un număr mare/nedefinit de persoane ar veni la moștenire - mai ales în ipoteza clasei a patra de moștenitori, precum în speța analizată.

Principiul egalității în drepturi presupune instituirea unui tratament egal pentru situații care, în funcție de scopul urmărit, nu sunt diferite²⁷. De asemenea, potrivit jurisprudenței constante a Curții Constituționale, situațiile în care se află anumite categorii de persoane trebuie să difere în esență pentru a se justifica deosebirea de tratament juridic, *iar această deosebire de tratament trebuie să se bazeze pe un criteriu obiectiv și rațional*.

Or, în mod evident rudele mai apropiate sunt într-o situație juridică distinctă față de rudele dintr-o clasă de moștenitori mai îndepărtată. Prin urmare, folosind acest criteriu obiectiv - proximitatea gradului de rudenie - legiuitorul justifică în mod obiectiv și rațional tratamentul juridic diferit atribuit celor două

²⁶ Decizia Curții Constituționale nr. 5 din 14 ianuarie 2021 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 964 alin. (3), ale art. 966 și ale art. 983 alin. (3) din Codul civil, M.Of. nr. 287 din 22 martie 2021.

²⁷ Decizia Plenului Curții Constituționale nr. 1 din 8 februarie 1994, M. Of. nr. 69 din 16 martie 1994.

categorii de persoane din perspectiva dreptului la moștenire. Așadar, în acord cu opinia exprimată de Curtea Constituțională, apreciem nu se poate reține că există o discriminare a rudelor de gradul al patrulea din clasa a patra de moștenitori în raport cu cele de gradul al treilea din interiorul aceleiași clase – clasa a IV-a.

În ceea ce privește existența unei discriminări privind dreptul de a veni la moștenire prin reprezentare succesorală între descendenții copiilor defunctului și descendenții fraților sau surorilor defunctului, pe de o parte, și celelalte clase de moștenitori, pe de altă parte, reținem că reprezentarea succesorală este un beneficiu al legii de strictă interpretare, care are drept efect general împărțirea pe tulpini a moștenirii în cadrul claselor întâi și a doua. Această excepție este justificată de evitarea unor situații injuste ce pot apărea în cazul unor decese intervenite într-o succesiune temporală imprevizibilă [decesul copiilor înaintea părinților sau decesul unui/unei frate/surori al/a defunctului înaintea celui/alt frate/celeilalte surori] și de necesitatea îndeplinirii unor obligații de familie față de descendenții apreciați în funcție de liniile de descendență. Cu alte cuvinte, reprezentarea succesorală asigură dreptul de moștenire al descendenților defunctului, precum și al colateralilor privilegiați, adică persoanelor aflate în mediul afectiv și relațional cel mai apropiat defunctului. Contactul și relațiile directe și nemijlocite dintre aceștia reprezintă motivele care au determinat legiuitorul să circumscrie instituția reprezentării numai acestei situații speciale. Elementul central se referă la viața de familie pe care a avut-o de cujus cu descendenții, frații și surorile sale, și anume s-a născut și a evoluat în cadrul unei vieți de familie prestabilite în jurul părinților/fraților și surorilor, iar ulterior a stabilit el însuși o viață de familie cu descendenții săi - fii, nepoți, strănepoți etc.

Rațiunile înfățișate nu permit extinderea sa la ascendenții ordinari sau la colateralii ordinari, astfel că descendenții colateralului ordinar de gradul al treilea decedat nu pot veni în reprezentarea acestuia în concurs cu colateralul ordinar de gradul al treilea în viață. Prin urmare, nu se poate susține că ar exista o discriminare între descendenții copiilor defunctului și descendenții fraților sau surorilor defunctului din cadrul claselor întâi și a doua, pe de o parte, și celelalte clase de moștenitori, pe de altă parte, acestea fiind, *ab initio*, în situații juridice diferite.

Conchizând, în cauza analizată, întrucât toți moștenitorii legali sunt colaterali ordinari de același grad - rude de gr.IV cu defuncta (veri primari) și vin la succesiune în nume propriu, moștenirea se împarte în mod egal între aceștia conform art. 983 alin.5 N.C.civ și art. 964 alin.4 N.C.civ.

Unele probleme speciale privind moștenirea prin reprezentare în lumina legilor de restituire (Legea nr. 18/1991, Legea nr. 112/1995, Legea nr. 10/2001).

Facem precizarea dintru început că chestiunile privind moștenirea prin reprezentare, respectiv prin retransmitere în aplicarea Legii nr. 18/1991, prezintă un real interes deoarece titlurile de proprietate se eliberează „pe numele tuturor moștenitorilor” fără concretizarea drepturilor fiecăruia²⁸. Astfel fiind, și ulterior

²⁸ Potrivit dispozițiilor art. 13 alin. 3 din Legea nr. 18/1991 „Titlul de proprietate se emite cu privire la suprafața de teren determinată pe numele tuturor moștenitorilor, urmând ca

emiterii titlurilor de proprietate se pot ivi litigii între moștenitori (de exemplu, cu ocazia ieșirii din indiviziune sau în legătură cu folosința terenului), care trebuie să fie soluționate „potrivit dreptului comun” (conform art. 13 alin. (2) din Legea nr. 18/1991), prin urmare, prin aplicarea principiilor care guvernează materia dreptului la moștenire, inclusiv reprezentarea succesorală (de exemplu, stabilirea cotelor moștenite pe tulpini). În toate cazurile, moștenitorii – indiferent că moștenesc în nume propriu, prin reprezentare sau prin retransmitere, or ca moștenitori legali sau testamentari – pot dobândi prin reconstituirea dreptului de proprietate atât cât ar fi putut dobândi autorul lor (fostul proprietar) dacă ar fi în viață, deci în limitele maxime prevăzute de lege (art. 8 alin. 3²⁹, art. 9 alin. 1-2³⁰ și art. 45-48 din Legea nr. 18/1991 republicată).

Condițiilor generale reglementate de Codul civil pentru a moșteni prin reprezentare se adaugă condiții speciale enunțate de Legea 18/1991.

Astfel, pentru a beneficia de reconstituirea dreptului de proprietate, *este necesară formularea unei cereri de reconstituire a dreptului de proprietate*, pe vechile amplasamente, în temeiul art. 11 alin. (2¹) din Legea nr. 18/1991, pe când în art. 27 alin. (2¹) din aceeași lege cererea se adresează prefectului, prin comisia de fond funciar, pentru emiterea titlului de proprietate.

Art. 8 alin. (2) din Legea nr. 18/1991 statuează că de prevederile acestei legi beneficiază membrii cooperatori care au adus pământ în cooperativa agricolă de producție sau cărora li s-a preluat în orice mod teren de către aceasta, precum și, în condițiile legii civile, *moștenitorii acestora – fără a deosebi după cum aceștia vin la moștenire în nume propriu, prin reprezentare sau retransmitere*, membrii cooperatori care nu au adus pământ în cooperativă și alte persoane anume stabilite.

Potrivit art. 11 alin. (2¹) din Legea nr. 18/1991, terenurile „revin de drept proprietarilor”, „pe vechile amplasamente”, dacă sunt îndeplinite două condiții: să se fi solicitat acest drept prin formularea unei cereri de către proprietari (astfel cum

ei să procedeze potrivit dreptului comun.” Legea 18/1991 privind Fondul funciar, M. Of. 1 din 01.05.1998.

²⁹ Potrivit art. 8 alin. 3 din Legea 18/1991 „Stabilirea dreptului de proprietate se face, la cerere, prin eliberarea unui titlu de proprietate în limita unei suprafețe minime de 0,5 ha pentru fiecare persoană îndreptățită, potrivit prezentei legi, și de maximum 10 ha de familie, în echivalent arabil.”

³⁰ Potrivit art. 9 alin. 1 și 2 din Legea 18/1991 „Persoanele cărora li s-a reconstituit dreptul de proprietate în limita suprafeței de teren de 10 ha de familie, în echivalent arabil, pot cere reconstituirea dreptului de proprietate și pentru diferența dintre această suprafață și cea pe care au adus-o în cooperativa agricolă de producție sau care a fost preluată în orice mod de aceasta, până la limita suprafeței prevăzute la art. 3 lit. h) din Legea nr. 187/1945 pentru înfăptuirea reformei agrare, de familie, indiferent dacă reconstituirea urmează să se facă în mai multe localități sau de la autori diferiți. (2) Persoanele cărora li s-a reconstituit dreptul de proprietate, potrivit legii, în limita suprafeței de teren de până la 10 ha de familie și cărora li s-a aplicat cota de reducere, potrivit art. 14 alin. (3) din lege, pot formula cerere pentru suprafețele de teren care au constituit această cotă. Cererile se formulează în cazul în care cota de reducere a depășit procentul de 5%.”

rezultă din sintagma „proprietarilor care au solicitat reconstituirea dreptului de proprietate”) și terenurile să nu fi fost atribuite legal altor persoane.

Din conținutul neechivoc al textului se desprinde concluzia că acesta se aplică numai persoanelor care „au solicitat reconstituirea dreptului de proprietate”, ceea ce reprezintă una dintre condițiile de aplicabilitate a textului.

Or, din coroborarea normelor Codului civil în materia reprezentării, cu cele ale legii speciale cu caracter reparator, rezultă că reprezentanții, ce urcă în locul și în gradul autorului lor pe care îl reprezintă, dar culeg moștenirea în virtutea unui drept al lor propriu, derivat din instituția reprezentării, pentru a culege partea convenită acestuia, trebuie să își fi valorificat acest drept prin formularea cererii de reconstituire/constituire³¹.

³¹ Pentru opinia potrivit căreia, în temeiul art. 23 și 24 din Legea nr. 18/1991, reconstituirea dreptului de proprietate operează *ope legis*, fără formularea unei cereri de constituire a dreptului de proprietate, redăm conținutul sentinței civile nr. 1351/2022, pronunțată de Judecătoria Turda în Dosar nr. 5886/328/2021, definitivă prin neapelare, disponibilă pe www.rolli.ro.

Astfel, prin cererea înregistrată, reclamantul PA în contradictoriu cu pârâtele Comisia Locală Pentru Stabilirea Dreptului De Proprietate Privată Asupra Terenurilor Câmpia Turzii, Comisia Județeană Pentru Stabilirea Dreptului De Proprietate Privată Asupra Terenurilor Cluj a solicitat instanței să pronunțe o sentință prin care să constate ca împrejurarea ca reclamantul a dobândit *ope legis* dreptul de proprietate asupra imobilului, în suprafață de 416 mp, având destinația curți construcții, teren situat în intravilanul mun. Câmpia Turzii, în baza art. 23 din Legea nr. 18/1991 și, în consecință, să dispună intabularea în CF a dreptului de proprietate astfel dobândit de reclamant. În motivarea cererii, în fapt, reclamantul a arătat că asupra imobilului în litigiu proprietar tabular este Statul Roman, cu titlu de expropriere, în temeiul Decretelor nr. 445/1965 și 267/1966. Anterior exproprierii, la data de 17.08.1954, între proprietarul tabular numitul CV și numitul PI, tatăl reclamantului s-a încheiat un antecontract de vânzare-cumpărare, cu privire la terenul în litigiu, contract materializat în Chitanța autenticată sub nr. 667 de Notariatul de stat local Turda, prețul fiind achitat integral la data vânzării iar cumpărătorul intrând în stăpânirea terenului în litigiu. Ca atare, reclamantul a precizat că terenul în litigiu a fost expropriat în anii 1965-1966 de la tatăl său, defunctul PI. Acesta a păstrat folosința terenului, edificând asupra lui o construcție cu destinația casa familială. În temeiul Certificatului de moștenitor atașat, s-a dezbătut succesiunea rămasă după defunctul PI, decedat la data de 1.11.1986 și s-a stabilit ca masa succesorală se compune din dreptul de proprietate asupra imobilului teren, proprietate extratabulară, dobândit de la CV prin cumpărare și a construcției cu destinația casa familială compusă din o camera și bucătărie, iar reclamantul este unic moștenitor, în întregime, cu titlu de drept moștenire. Pârâta Comisia Locală Pentru Stabilirea Dreptului De Proprietate Privată Asupra Terenurilor Câmpia Turzii a formulat întâmpinare la data de 10.11.2021 prin care a invocat excepția inadmisibilității acțiunii, întemeiat pe împrejurarea ca reclamantul trebuia să uzeze de procedura administrativă și să se adreseze comisiei locale pentru stabilirea dreptului de proprietate privată asupra terenurilor Câmpia Turzii cu o cerere prin care să solicite emiterea titlului de proprietate pentru terenul care formează obiect al prezentului litigiu. S-a arătat că nu este îngădit liberul acces la justiție, existând posibilitatea persoanelor nemulțumite să formuleze contestație împotriva modului de soluționare sau față de lipsa soluționării cererii, prin intermediul plângerii reglementate de art. 53 din legea 18/1991 republicată și este respectat și raportul rezonabil de propor-

În mod asemănător, se pune problema moștenirii prin reprezentare sau prin retransmitere și în lumina Legii nr. 112/1995³² pentru reglementarea situației juridice a unor imobile cu destinația de locuințe, trecute în proprietatea statului. Prin „moștenitorii foștilor proprietari” (prevăzuți la art. 1, art. 5, art. 12 etc.) care

ționalitate între mijloacele utilizate și scopul vizat, formularea cererii de către persoana îndreptățită nefiind o sarcină disproporționată față de scopul descris mai sus.

Văzând dispozițiile art. 23 și 24 din Legea nr. 18/1991, în care legiuitorul folosește sintagme ca „sunt și rămân în proprietatea privată” și „rămân și se înscriu în proprietatea actualilor deținători”, instanța a apreciat că este în prezența unor cazuri de dobândire a dreptului de proprietate în temeiul legii, fără a fi necesară îndeplinirea vreunei alte formalități pentru ca patrimoniul celui îndreptățit să se îmbogățească cu respectivul drept de proprietate. Nimic nu împiedică partea să obțină de la comisiile de fond funciar un titlu care să-i ateste dreptul de proprietate, însă așa cum s-a statuat în practică, titlul emis are doar caracter recognitiv, doveditor.

În condițiile în care, din ansamblul reglementărilor de fond funciar nu se desprinde concluzia că dobândirea dreptului de proprietate în temeiul art. 23 sau 24 din Legea 18/1991, este ținută de urmarea procedurii speciale, nerecunoașterea dreptului părții îndreptățite de a-și valorifica în instanță pretențiile, presupune încălcarea liberului acces la justiție în înțelesul art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Pentru aceste considerente, instanța a respins excepția inadmisibilității acțiunii, ca neîntemeiată.

Pe fondul cauzei, potrivit dispozițiilor art. 8 din Decretul – lege nr. 42/1990 privind unele măsuri pentru stimularea țărânimii, terenul aferent casei de locuit și anexelor gospodărești, precum și curtea și grădina din jurul acestora, în zonele cooperativizate, constituie proprietatea particulară a deținătorilor; acestea pot fi înstrăinate și lăsate moștenire.

Terenul prevăzut la alin. 1, împreună cu lotul care poate fi atribuit în folosință membrului cooperativ, potrivit prevederilor art. 4, nu poate depăși suprafața de 6.000 metri pătrați pentru deținătorul casei de locuit.

Totodată, dispozițiile art. 23 alin. 1 din Legea fondului funciar nr. 18/1990 prevăd că sunt și rămân în proprietatea privată a cooperativelor sau, după caz, a moștenitorilor acestora, indiferent de ocupația sau domiciliul lor, terenurile aferente casei de locuit și anexelor gospodărești, precum și curtea și grădina din jurul acestora, determinate potrivit art. 8 din Decretul-lege nr. 42/1990 privind unele măsuri pentru stimularea țărânimii. Dispozițiile alin. (2) ale aceluiași articol prevăd că suprafețele de terenuri aferente casei de locuit și anexelor gospodărești, precum și curtea și grădina din jurul acestora sunt acelea evidențiate ca atare în actele de proprietate, în cartea funciară, în registrul agricol sau în alte documente funciare, la data intrării în cooperativa agricolă de producție sau în lipsa acestora prin orice mijloace de probă, inclusiv declarații autentice de martori. Alin. (4) dispozițiile alin. (1) se aplică și persoanelor din zonele cooperativizate, care nu au avut calitatea de cooperativ.

Așa fiind, instanța a reținut că terenul în suprafață măsurată de 416 mp aferent construcției s-a aflat în folosința tatălui reclamantului, apoi a reclamantului încă din anul 1995, fiind terenul aferent casei de locuit. În aceste condiții, instanța a constatat că reclamantul a dobândit dreptul de proprietate în temeiul art. 23 din Legea nr. 18/1991, asupra imobilului în suprafață de 416 mp, având destinația „curți construcții”, teren situat în intravilanul mun. Câmpia Turzii.

³² Legea Nr. 112 din 25 noiembrie 1995 pentru reglementarea situației juridice a unor imobile cu destinația de locuințe, trecute în proprietatea statului, M. Of. nr. 279 din 29 noiembrie 1995.

beneficiază de măsurile reparatorii prevăzute de lege (restituire în natură sau despăgubiri), se înțeleg nu numai moștenitorii în nume propriu, dar și moștenitorii prin reprezentare sau prin retransmitere, drepturile lor stabilindu-se „potrivit legii” (art. 1), deci în condițiile dreptului comun.

Prin Legea nr. 10/2001,

Astfel, într-o decizie de speță³³ s-a reținut că o persoană poate formula notificare în nume personal numai în situația în care este titularul dreptului,

³³ Hotărâre nr. 854/2023 din 29.11.2023 pronunțată de Tribunalul Buzău, cod RJ 2372gg3d2 (<https://www.rejust.ro/juris/2372gg3d2>). În cauză, s-a reținut că prin Dispoziția nr.52 din 06.02.2023 privind respingerea notificării s-a dispus de către Primarul Mun. X respingerea notificărilor prin care A, B și C în calitate de moștenitoare ale defunctei M, cu privire la restituirea în natură sau acordarea de despăgubiri pentru imobilul format din construcții (casă parter + etaj și o locuință) în suprafață construită de 253,61 mp și teren aferent în suprafață de 475, 50 mp, naționalizat conform Decretului nr.92/1950, motivat de faptul că notificatoarele nu sunt moștenitoarele fostei proprietare a imobilului, respectiv autoarea D a defunctei M.

Pentru a emite această dispoziție s-a reținut că potrivit certificatului de moștenitor nr. 679/1969 din 24.03.1970 emis de Notariatul de Stat defuncta D a fost moștenită de nepoți de frați precedeați, iar autoarea notificatoarelor – numita M, sora a defunctei D, a renunțat la moștenirea acesteia. Astfel, se arată că notificatoarele, în calitate de succesibili, puteau avea calitatea de persoane îndreptățite doar pentru cota-parte pe care mama lor, defuncta M ar fi moștenit-o din masa succesorală a defunctei D în cazul în care ar fi acceptat succesiunea acesteia, fosta proprietară a imobilului notificat.

Reclamanta a formulat contestație împotriva acestei dispoziții, arătând că notificarea a fost formulată de mama sa, numita M, în nume propriu, iar nu prin reprezentare, că reclamanta a acceptat succesiunea de pe urma mamei sale și că este persoană îndreptățită la acordarea despăgubirilor.

Pentru a verifica motivele invocate de reclamantă, dar și legalitatea dispoziției contestate, instanța a avut în vedere că notificarea înregistrată sub nr. 640/10.08.2001a fost formulată de nepoții de frate precedeați, printre care se regăsește și M. Prin urmare nu pot fi reținute susținerile reclamantei în sensul că mama sa M ar fi formulat notificarea în nume propriu, deoarece din cuprinsul notificării rezultă în mod indubitabil că a fost formulată în calitate de moștenitoare a defunctei D. De altfel, o persoană poate formula notificare în nume personal numai în situația în care este titularul dreptului, respectiv persoana de la care s-a preluat imobilul. În celelalte cazuri, notificarea se formulează în calitate de moștenitori.

Plecând de la aceste reguli, tribunalul a constatat că reclamanta este moștenitoarea defunctei M, conform certificatului de moștenitor nr.131 din 12.05.2008 eliberat de BNP. M a fost sora defunctei D, iar conform certificatului de moștenitor nr.679 din 24.03.1970 M a renunțat la moștenirea surorii sale, acceptanți fiind nepoți de frați precedeați, cu cote de 1/3 fiecare.

În concluzie, reclamanta și autoarea sa M nu sunt persoane îndreptățite, deoarece notificarea nu a fost făcută în nume propriu (ci în calitate de moștenitor, așa cum se și menționează în notificare), după cum nici nu putea fi făcută în nume propriu, întrucât nu era proprietar al imobilului la data preluării în mod abuziv a acestuia, așa cum prevăd dispozițiile art. 3 și 4 din Legea nr. 10/2001.

respectiv persoana de la care s-a preluat imobilul. În celelalte cazuri, notificarea se formulează în calitate de moștenitori. În acest sens dispun și prevederile art. 3 și 4 din Legea nr. 10/2001, potrivit cărora „Sunt îndreptățite, în înțelesul prezentei legi, la măsuri reparatorii constând în restituire în natură sau, după caz, prin echivalent: a) persoanele fizice, proprietari ai imobilelor la data preluării în mod abuziv a acestora (...), iar potrivit art. 4, alin. (2) „De prevederile prezentei legi beneficiază și moștenitorii legali sau testamentari ai persoanelor fizice îndreptățite”.

Concluzii

Analiza spețelor mai sus prezentate am intenționat-o a reprezenta un exercițiu de învățare, atenție, logică și interpretare, pentru a putea parcurge în mod corect fiecare etapă necesară individualizării drepturilor succesoriale cuvenite fiecărui moștenitor și pentru corecta înțelegere a mecanismului acestei ficțiuni juridice. Modul cum operează fiecare cale prin care o persoană poate accesa o moștenire necesită rigurozitate și atenție deosebită, căci ceea ce alcătuiește precedentul judiciar nu poate fi decât o practică orientată spre menținerea echilibrului social și juridic.

Nu pot fi reținute alegațiile reclamantei în sensul că de renunțarea la moștenire vor profita ceilalți moștenitori, chiar dacă autorii lor au renunțat, deoarece reclamanta, în calitate de nepoată de sora, ar veni la moștenirea surorii bunicii sale numai prin reprezentare, iar nu și în nume propriu. În nume propriu vin numai colateralii privilegiați care împart moștenirea între aceștia în mod egal, pe când în cazul în care colateralii privilegiați vin la moștenire prin reprezentare succesorală, moștenirea sau partea din moștenire ce li se cuvine se împarte între ei pe tulpină.

De asemenea nu pot fi reținute susținerile reclamantei în sensul că sunt aplicabile dispozițiile art. 4 alin.3 din Legea nr.10/2001, conform cărora succesibilii care nu au acceptat moștenirea sunt repuși de drept în termenul de acceptare a succesiunii, iar cererea de restituire are valoarea de acceptare a succesiunii pentru bunurile a căror restituire se solicită.